

Geskiedenis

FAN DI

Afrikaanse Taalbeweging.

UIT PUBLIKE EN PRIFATE BRONNE.

Bewerk deur 'n Lid fan di Genootskap
fan Regte Afrikaners.

Uitgege in 1880.

Herdruk in 1909.

PAARL :

PAARL DRUKPERS MAATSKAPPY, BEPERK.

1909.

VOORWOORD BY DIE TWEDE UITGAAF.

Daar die eerste uitgaaf heeltemaal uitverkoop was, het die uitgewers dit nodig geag om 'n tweede uitgaaf in die lig te gé.

Omtrent die spelling in die boek is dit miskien nodig om iets te sê, daar nie oweral dieselfde re'els gevolg is nie. Gedurende die tyd wat die boek in druk was, was die spellingkwessie tamelik ongere'eld. Verskillende persone en verskillende plekke had elk sijn eige manier van skrijwe. Later, op die Taalkongres van die Afrikaanse Taalvereniging,—onderskeië van die ou "Genootskap van Regte Afrikaners,"—is nuwe re'els aangeneem ver spelling.

In die boek sal die leser dus meer as een manier van spelling vinde, maar die moet hij maar o'ersien en op die inhoud let.

DIE UITGEWERS.

Geskiedenis fan di Afrikaanse Taalbeweging.

UIT PUBLIKE EN PRIFATE BRONNE.

*Bewerk deur 'n Lid fan di Genootskap fan
Regte Afrikaners.*

(UITGEGE IN 1880.)

FOORREDE.

Herhaaldelik en fan ferskillende kante is ons gefraag om tog 'n kort ferhaal te gé fan di geskiedenis fan di Afrikaanse Taalbeweging fan di begin af, met al di stukke daarby. Di fersoek is billik, want in di begin was ons getal foorstanders mar min, 'n groot deel word nou eers bekend met di saak, en di wil graag weet hoe di hele beloop was. En selfs di wat fan di begin af hulle andag daaran gewy het, wil tog ook graag alles weer in geregelde folgorde lees, want dit gaat mar met koerante so, 'n mens lees dit en dan ferslinger dit weer.

Daarom het ons besluit om an di fersoek te foldoen. Mar maklik is dit ni. Fereers al om al di oue koerante fan so feul jare nou weer deur te gaan, om alles daaruit te snuffel, is gen klynighyd ni. Mar dan nog om di stof te be-

werk, is nog moeiliker. Fereers kan jy ni mar alles opneem ni, dan kom dit te uitvoerig; nou moet jy eers di nodigste uitsoek. Dan kan jy dit tog ook ni somar deur makaar gé ni, jy moet dit eers mooi regel. Ferder moet jy onpartydig wees, en frind en fyand lat reg wederfaar Yndelik, daar is dinge wat jy ni weet of jy hulle mar in di donker moet lat bly ni, dan of jy hulle fer goed in di geskiedenis moet opneem om daarin bewaard te bly. As imand dus iits ferkeerd in ons werk meen te siin, dan moet hy, mar denk hoe swaar ons taak was, feral onder andere drukke werksaamhede, en dan moet hy, in plaas fan ons di enkele foute te ferwyt, liwers hom self ferwyt waarom hy dit dan ni beter gedaan het en ons so di kans beneem het om di foute te maak ni.

Wat ons geef is ni 'n geskiedenis fan di Afrikaanse taal ni; o'er di ontstaan en forming fan onse taal het ons wat angestip, in "Di Eerste Beginsels fan di Afrikaanse Taal"—mar ons geef hiir di geskiedenis fan di Afrikaanse *Taalbeweging*, fan di werksaamhyd om onse taal erkend en beoefend te kry as landstaal. Mag dit diin om fele teenstanders te o'ertuige, en alle foorstanders te fersterk en te bemoedig!

I. FOORBERYDING.

Di yntlike geskiedenis fan di Afrikaanse Taalbeweging begin eers in 1875, met di oprigting fan "di Genootskap fan regte Afrikaners."

Mar soos dit met di meeste sake gaat, waar waarhyd in is, di Heer self bery dit foor sonder dat di mens daarop merk, deur middels wat di mens dit ni fan ferwag ni, en foor dat di mens self syn hand daaran kan lê. So was dit hiir ook.

OU KLAAS WAARSE'ER

Di eerste wat di *spreektaal* hiir as *skryftaal* gebruik het is di skrywer fan di Samensprake tussen Klaas Waarsegger en Jan Twyfelaar, wat eers in di korant gepubliseer en later in 'n boeki afgedruk werd an Cradock in 1861. Froeger het ook wel een en ander soms di taal gebruik, mar dit was mar meer fer di aardig- hyd in 'n gedig of so. Mar hiir had di skrywer ('n Engelsman fan afkoms, na ons meen) 'n be- paalde bedoeling deur di taal te gebruik. Hy wou di Seperasi-beweging in di Oostelike Pro- finsi beforder. Di settelaars-gees werd name- lik sterk in di Oostelike Profinsi, en di Kaap en di Westelike Profinsi was te Hollans of Afri- kaans na hulle sin, en daarom wou hulle 'n y'e regering hê en heeltomal afgeskye wees. Mar daar was 'n grote moeilikhyd, en dis onse Afrikaanse boerebefolking; di was nog deur familibetrekings en andere bande an di Weste ferbonde, en nou werd di samesprake gedruk en by duisende ferspry om di mense 'n boel inge- beelde griwe foor di gees te brenge, en sodoende o'er te haal tot Seperasi. Duidelik ferklaar di skrywer syn doel in di foorrede (wat in Hollans geskrywe is) fan di boeki. Eers fertel hy dat fele fan onse bekwaamste Gouverneurs foor- standers fan Seperasi was, en so ook "de foor- naamste en bekwaamste mannen woonachtig in de Oostelyke Provinsi." Mar nou kom di be- sware : hoe met di Afrikaanse boere wat tog di meerderhyd uitmaak? Hoor di skrywer self :

"Hiertegen heeft men ingebracht, dat de Hollandsche ingezetenen—of liever de Boeren—het niet met de Afschei- ding gezinden eens zijn, en de zaak ook niet verstaan. De

Zamenspraak werd dus—op verzoek van vele vrienden—geschreven, alleenlijk om de boeren eene inligting te geven wat waarlijk bedoeld werd door Separatie, of Afscheiding, —en dat wel op de eenvoudigste wyze, en in hun eigen Plat-Hollandsch. De opwekking welke deze zamenspraak gemaakt heeft—zynde er “drie duizend” exemplaren van elk nummer uitgegeven—is oorzaak dat men tot besluit is gekomen het geheel in een boekje te publiceeren.”

Opmerkelijk hoe ons liwe Heer hiir ook di fyand in syu y'e strik gefang het. Di bedoeling was blykbaar om onse Afrikaanse boerebefolking in di strik fan di Engelse settelaars politiek te ly, en daartoe werd onse taal listiglik gebruik. Mar in plaas fan dat di Seperasi deurgaait (waar di Settelaars-Ministeri nou nog mébesig is, hoewel onder di naam fan Konfederasi) so moes di geskryf 'n foorberyding wees fer di Afrikaanse taalbeweging wat di ergste hinderpaal is fer di o'erheersing fan di Engelse politiek en 'n kragtige middel om onse Afrikaanse boere di oge te open en 'n nasionalitytsgevoel te lat ontwaak by di befolking. So is Josefs woorde hiir ook al weer waar: “Gylieden wel, gy hebt kwaad tegen my gedacht; doch God heeft dat ten goede gedacht; opdat Hy deed, gelyk het te deze dage is, om een groot volk in het leven te behouden” (Gen. 50: 20).

Ons noem di geskryf fan Klaas Waarsegger 'n *voorberyding* fer onse taalbeweging; want dit was 'n duidelike en kragtige getuigenis, fan di kant fan onse teenstanders, dat jy di taal wat 'n folk spreek moet gebruik as jy syn hart wil win.

Ons geef hiir as 'n staaltji hoe Klaas Waarsegger an Jan Twyfelaar uitleg, wat hulle yntlik met Seperasi bedoel:

“Klaas.—Wel oom, dit is de ding wat de mense aan de Baai, Uitenhage, Grahamstad, Fort Beaufort, Somerset, en Kweenstad, zoodanig over spook. Daar is al veele jare een maatschappy tusschen de Kaap en de grensen gewees. Al de gelt van landsinkomste gaat in een kas aan de Kaap—hulle fermors de gelt, en leen nog bovenop, en ons moet toezien en rente betaal. Nou, die Baaiyse mense, en di

mense fan di andere grens dorpe wat ik opgenoem het, wil de maatschappy met de Kaap verbreek. Laat hulle hulle eige gelt vermors zoo als hulle wil, en ons sal onze gelt bestee tot nut van onze land. Ons wil ook goede paaije hebbe, en brugge over onze rivier, en Jutse van onze eige, wat op de grens woon, en kantore waar ons onze eige testamente kan registreeren, en onze plaase kan laat overzit, zonder hope met gelt aan Kaapse agente te betaal; en zelfs bestaanbare wette te maak tussen meester en bediende. Ons wil onse eige Gofferneur en andere hooge beamte hebbe, wat onder ons woon, en ook dezelfde paaije en riviere moet deurry wat ons gebruik. Ons wil de gelt wat inkom voor weg verponding en verkoope van ope grond, bestee, en nie in de zee gooi nie. Daarom wil ons de maatschappy verbreek, 'en dit is wat hulle' Seperatie of Afscheiding noem. Dit is wat oom Jan nie kon begryp nie. Maar nou begryp oom Jan dit mos.'

So werd Afrikaans geskrywe foor omtrent 20 jaar [Dus nou 1907, 46 jaar gelede]. Daar is in di tyd so te sê gen ferandering waar te neem ni. Di ferskil in di spelling is ni te wyte an ferandering in di taal, mar an gebrekkige waarneming toen nog. So is daar fele gebreke nog in di spelling hiir an te wys, byv.—

1. Di Lidwoord *de* moet wees *di*.

2. Di Afrikaans gebruik altyd *s*, ni *z* soos hiir nog foorkom ni.

3. Di *ch* moet weg; ni *tusschen* mar *tussen*, soos hy hiir ook al het in Baaise en mense.

4. Volgens di uitspraak moet dit ni wees *aan* ni, mar *an*, ni *over* ni, mar *o'er*, ni *goede* ni, mar *goete*, ni *hebbe* ni, mar *hê*, ens. Hiir is nog 'n fermenging fan fonetiis en etymologiis beginsel.

5. *Ch* werd *k*, in *maatskappy*, ens. Dis hiir nog ni opgemerk ni.

6. In 'n ope lettergreep hoof gen klinker ferdubbel te worde ni, dis fanself lank, dis ook deur di skrywer ni erkend, daarom skryf hy zoo fer *so*, *veele* fer *fele*, *plaase* fer *plase*, ens.

7. Op fele plase is nog fersuimd om di slepende uitgange wat in di spreektaal weg gegoi is, in di skrywe ook weg te laat, soos *registreeren* fer *registreer*, ens.

8. *Foor* di bywoord fan tyd of plaas word nog ni ondersky'e fan *fer* di foorsetsel, en 'n di onbepaalde lidwoord fan *een* di telwoord.

KLYN KLAAS WAARSE'ER.

Na hom* is 'n ander "*Klaas Waarzegger Jr.*" opgestaan wat in di *Zuid Afrikaan* geskrywe het 'n hele party geestige "gesprekke tussen Oom Jan F'asfat en Neef Daantje Loslaat." Hy het nog feul meer bygedra tot foorberydning fan di Afrikaanse Taalbeweging, omdat hy ni alleen geskrywe het in di Afrikaanse taal ni, mar ook in 'n regte Afrikaanse *gees*. Sig heeltemal losmaak fan Hollanse forme wat ons tog ni gebruik ni, kon hy egter nog ni; anders moes syn naam al gewees hê "*Klyn Klaas Waarsé'er*" in plaas fan "*Klaas Waarzegger Jr.*" Ons geef as 'n staaltji di "*Zesde gesprek,*" met weglating fan enige grappiis fooraf; dis meteen 'n stuk fan geskiidkundig belang (o'er di afneem fan di Diamantfelde).

DE VRIJSTAAT-WATERBOER QUESTIE.

ZESDE GESPREK TUSSE OOM JAN VASVAT EN NEEF DAANTJE LOSLAAT.

Oom.—Maar kom alle gekheid op 'n stokkie, op so n manier krij ik noot klaar nie, om ver jou van die Vrijstaat sijn Diamandvelt te vertel. Luister nou mooi hoor Danie! Maar wag, hier is een kaart, wat neef Willem sijn meester afgemaak het, uit die boek† waar al di dinge in staat. Kijk Danie. hiersoo is nou di Diamandvelt; zie jij hoe loop die Vaalravier aan die Noordekant en Weskant; en die Rietravier en Modderravie aan die Suikant en Ooskant? Kijk hiersoo, waar die Rietravie en Modderravie in mekaar loop, leh David sijn graf, en in reguit lijn Noord Oos leh Platberg. Sie jij daar soo 'n endje van daan, een ding wat nes een sterretje lijken? Das Perdeberg, wat die Engelse landmeters kom Platberg noem—waarom hulle dit doen sal ek wel aans fer jou seh. Wel Danie, cer die lijn leh die vernaamste kwestie, en die saak sal door arbiters uitgemaakt wort. Ek denk as di laaste Diamand eers uit di grond gehaal is sal hulle daaraan begin.

* "Ou Klaas Waarse'er."

† "Adamantia," by Capt. Augustus F. Lindley.

N --Oom, ek het mos gehoor dat ou Juts Bel sal di saak beslis, maar ek denk hulle het mar lievers die Gorneur zelf mot kies om dit uit te maak !

O.—Wag Danie ons kom daar aansies. Om jou die heele historie van die skepping of te verhaal, aan wie die Diamandvelde gebehoor het kan ek nie, en leef daar ook seker geen mens op die werelt nie wat dit kan doen ; mar ons sal met soo 'n goeije 100 jaar geleden begin. Dit skijn, of die Boesmans die eerste baase van die lant gewees is ; naderhand die Korannas, en eindlik die Grikwas.

N.—Maar oom, as die Grikwas baas was van die lant, dan het hulle mos reg op die lant, en.....

O.—Danie, mot nou ver mijn asseblief nie in di rede val nie ; luister eers en praat dan. Die Grikwas was baase, ja, maar op een aart ; net so as jij sal fer jou neer plak op een ander man sijn plaas en hij is te swak om ver jou weg te jah. Eerder is die Korannas baase ; want hulle het met die Boesmans oorlog gemaak en fan die lant geneem. Mar hoe die vurk nou oek al in die steel sit, die Grikwas het “ op een aart baas gewort,” amœer op soo 'n aart as Englant nou baas geworde het. “MAGT IS REGT.” Maar laat ons nou ingeh, dat hulle baas was ; want hulle is daarvoor erken door Englant, dan nog, mot jij mooi verstaan, was dit nie die Grikwas waar Ruitenboer, och ek meen Waterboer, die kastagge kaptijn van is nie. Nee dit was Grikwas waar Korneels Kok kaptijn van was ; en daar leh nou een ander punt waar hulle rusie oer maak. Waterboer seh, dat Korneels Kok maar een onderkaptijn was, wat door Waterboer syn ou'tata aangestel was ; en dat Korneels Kok geen reg gehad het nie, om van die gront aan die Vrijstaat te verkoop ; want op soo 'n manier het die Vrystaat baas gewort van partij van die gront. Maar laat ik nou ver jou met een paar woorden duidlik maak, dat Waterboer lieg dat hij sobars. Let op ! In 1815 sterf daar een kaptijn, sijn naam was Korneels Kok ; hij was kaptijn van al di Grikwas ; en bij sijn dood benoem hij sijn twe seuns, Adam, of soo as hulle hem noem Dam Kok, en Korneels, om oor die Grikwas te regeer, Dam sal oer di Grikwas wat in di Suikant, in Filopolis woon, regeer, en Korneels, oer die wat in die Noordekant, waar nou die Diamandjes gevonde worde, regeer. Wag hier is die kaart om jou duidelik te maak. Siet jij hier soo Danie ?

N.—Ja oom,

O,—Nou, soo as ek ver jou geseh het, was dit in 1815. Die Engelse Gorment was daarmede tevrede, en as een bewijs dat hulle die twee Griekwa kapitijns erken, gee hulle aan Adam of Dam een scepter, en aan Korneels een kirie met een goue knop.

N.—Maar nou spot oom mos !

O.—Nee neef, das di waarheid, al lijk dit laf en verspot. Waterboer syn tata, een ou Boesman Hotnot, was in die dage een agterrijer van kort Adam Kok, een oom van die andere twee Koks, Dam en Korneels. Die kort Adam was soo lang kapitiyn en regeer so lang in Grikwastad voor Dam; want Dam was op reis. Verstaan ver mijn mooi, die ou Andries Waterboer was “achterrijer” in die dage, dus kan hij gen kaptijns aangestel het nie! neh? Naderhand maak kort Adam ver hom diender of konstabel, en laat fer hom partij keer sijn regeering oer, want jij mot weet: Kort Adam was wel soo lank kaptiyn, maar hij was ook een smit, en het partijkeer meer te doen met die hamer en die aanbeelt dan moet die gorment van sijn neef. In di dage kom daar Engelse zendelings, en krij rusie met Dam Kok oer mense ophang; Dam wil kwaaddoeners laat hang, en hulle wil dit ni heh nie. So trek hulle partij voor Waterboer en erken hem als kaptiyn, en Dam is niemand meer in Grikwastad nie. Hij was verplig om sijn goed te vat en na Filopolis te trek waar hij regeer. Dit mot soo omstreeks 1820 gebeur het. In 1834, toen Sir B. D'Urban gofferneur was, het die zendelings het soo ver gebreng adt Waterboer ook door die Engelse Gorment erkend is as kaptiyn in di plek van Dam Kok. Wat seh jij daarvan neef?

N.—Soo, soo, oom, is dit di saak, en is daarop soo 'n manier van twee Grikwakaptijns drie gekom?

O.—Maar nou wil ek dit vra, hoe kan di agterrijer Andries Waterboer in 1820, of di Capetijn W terboer in 1834, Korneels Kok als kaptein aangestel het in 1816? Hoe zal sijn live seuntje Klaas Waterboer, of sijn raadsman David Arnot, of sijn andere vrinde dit kan uitleh? Ek het o'er die punt een beetje banja lang gepraat, maar ik het dit gedaan om jou te bewijs Danie, dat Waterboer van sijn eerste leuen nie gebars is nie, en omdat dit een voorname punt is. Ons sal o'er die ander dinge mot korterder praat, anders kom ons voor sonder nie klaar nie.

N.—Stop nou eers oom sijn rijp, hier is twak en metjes.

O.—Ja, maar die swawelhoutjes kan jy mar hou, hulle is in die wint net nix wert nie. Met myn tonteldoos sal ik eerderder vuur kry—kets—kets—kets—siet jy, daar brant hij al.

N.—Nou kan oom maar weer aangaan met praat nou kan ek weer lekker luister.

O.—Wel, ek denk dat jij nou o'ertuig is, dat Korneels Kok een kaptiyn was wat “nie deur ou Andries Waterboer aangestel was nie” maar deur sijn eige papa, ou Korneels Kok, en dat hijen sijn volk dus reg had om van hulle gront te verkoop aan wie dat hulle wil, en dit het hulle oek gedaan; hulle verkoop aan die boere van die gront; die maak daar plaase van, en soo loop die sake voort tot 1845, toe die oor-

log met die boere uitbreek. Wag, ik kan tog nie nalaat nie om ver jou te vertel hoe die oorlog eigenlijk begin het. Een Morolong (geen Grikwa) wat Adam Kok ook as Kaptijn erken, het kwaad gedaan onder die boere; hij wort gepak en die veldkornet laat hom een partij houwe met die aapstert toetel. Hij klaag sijn nood bij Adam Kok, en die swarfjong het die parmantigheid om van sijn volk te stuur om die veldkornet te dagvaar om voor hem te kom om daarvan verantwoording af te leh! Nou kan jij nagaan, of jij, of ek, of ons ooit van die dagvaarding van soo 'n swarte nixnuts notisie sal geneem het, al was hij duizendmaal een kaptijn. Die gevolg was dit, dat die zwartjongens geweld wil gebruik en dat die boere met blou boontjes begin te werk. Adam Kok maak hom klaar voor die oorlog, en die boere wag nie lank nie, hulle trek in lagers, en hulle sal permantige meneer Adam Kok net nou maar wijs gemaak het. Maar wat gebeur, die Engelse Gorment krij in hulle hart soo banja jammer ver die arme Blekkies, dat hulle ver Adam Kok een partij Rooibaatjes stuur, om ver hom te help en om die volgende geslag van die Grikwas een bietje witter te maak.....En das gebeur ook; want "van die tijd is die Grikwa nasie den heele entje witter gewort!"...

N.—Mar oom sal dat nou regtig van jammerhart gewees het dat die Engelse hulle gehelp het?

O.—Foei! Hoe dom van jou, Danie! Maar das waar ook, jij weet die sake nie so goet nie; das voor jou tijd. Nee, dat was net van afgedankste afgunstigheid, dat dit met die ontevrede boere, wat uitgewijk het o'er Grootravier, soo goet gaat, Hoe is dit dan gegaan in die laaste Basuto oorlog? Dit weet jij tog.

N.—Oom meen o'er die kruit en loot?

O.—Ja ek meen, dat toe die Vrijstaat net klaar staan om die Basutos voor altijd hulle diewerij af te leer, kom John Bull en verbied om kruit en loot aan die Vrijstaat te verkoop, en druk die Basutotjes in syn arme en noem hulle: ENGELSE ONDERDANE, Hoe zal dit ver Engeland nou smaak, as Frankryk of Amerika mot jammer kry ver di Assanties en hulle mot kom help teun Englant? Maar sien jy Danie, ek het al ver jou van effen geseh: "Magt is regt" by Englant. Die meester het een boek, die boek syn naam is: "Het misdadig Engeland," en is gedruk by Hendrik Frijlinck te Amsterdam, die boek het myn oo'e oopgemaak; daar het ek dinge in gelees wat ek nog nooit geweeet het nie; ik bedoel o'er die oorlog met China o'er die opiumhandel, en hoe Englant die eiland Malta gekry het, enz., enz. Jy mot trag om die boek van hem te leen te kry; of, weet jy wat, as jy in die Kaap kom, kan jy maar ver myn een sien te kry; of anders kan een van die Hollanse boekverkoopers maar een voor myn laat kom van Holland Maar

ons raak van onze diskoers af. Soo as te denke is, het die boere die oorlog verlies, en in 1845 was die Engelse en Grikwas by "Zwartkopjes" overwinnaars. Van toen af is die Vrystaat onder Engelse bestuur gekom tot 1854 toe, en het die sake buite verwagting goet gegaan. Dat dit soo goet gegaan het, kan die Engelse die boere voor dankie seh; want hulle was verstandig genoeg om maar in hulle lot te vrede te wees. In die tijd, koop die boere fluks op stukke gront van Korneels Kok, en maak daar plaase van; en die Engelsche Gorment geh hulle eigendoms brieve, dus een bewys, dat die Engelse Gorment in die da'e wel deedlyk geloof het dat Korneels Kok reg had om te verkoop; en daarom, hoe of die teunswoordige Gorment kan geloof slaan aan Waterboer syn leuens, dat Korneels Kok geen reg had om te verkoop, dat kan ek maar nie klein kry nie; daar steek meer agter as wat ons weet; en wat ons ook wel seker nooit te weet sal kom nie. Hoe hulle nog kan twyfel, met die eigendomsbrieve door die Engelse Gorment voor 1854 self gegewe, voor hulle oo'e, is onverstaanbaar. Maar ons is by 1854 nie waar nie? Wag laat ek eers een slaggie op die pampiertjes kyk. Ja, nou kom ons by die ding, wat jy seh wat jy nie kan verstaan nie: die Conventie van 1854. Luister Danie! Die ongelukkige bemoeiziekte van die Engelse Gorment met die swart nasies wat rondom die Vrystaat heen leh, het aan Englant banja moeite, en banja gelt, ja banja menselevens gekos. Englant sien toen das moeilik om die Vrystaat te beheer, en om met sulke kerels as Moshesh, wat partykeer deedlyk die Engelse troepe uitgedun het, oorlog te maak, en daarom seh die Engelse Gorment ons sal mar die Vrystaat van ons nek afgooi en die boere maar weer aan hulle lot o'erlaat. Hoe goet! Hoe braaf tog van Englant nie waar nie? Ja, die dat wil kan zoo denk, ik nie. Eers het hulle door hulle bemoeiselgeit die swart nasies rasend gemaak, en nou laat hulle die boere aan die genade van Morhesh en die andere swartjes o'er. Maar die Vrystaters was daar ook nie mee te vrede nie; hulle protesteer daarteun; maar dit help net so veul as toen hulle geprotesteer het dat hulle ver Adam Kok help, Die pot met kos is nou eenmaal door Englant gestoof, en die Vrystaat mot nou maar sluk, sluk, sluk, dat hulle vol is. Nou van die tyd af is die Vrystaat eigentlyk VRYSTAAT geword; want Englant wat selfs met die swart nasies geen raad meer weet nie, laat die Vrystaat nou maar die spit afbyt. En het hulle nou maar die Vrystaat syn gang laat gaan dan was alles nog nix nie. Maar hoe is dat gegaan mot Moshesh en syn volk en Waterboer en syn volk? Hulle is nou, let op, BRITSCHE ONDERDANEN!! En in die 2de Artikel van die Conventie, belof Englant nog al plegtig, dat hulle geen verbond sal aangaan met eenige zwart nasie wat aan die Noorderkant van die

Groottravier woon. Fraai! neh? Woord gehou! neh?

N.—Maar oom seh konventie, konventie, wat is dan die konventie? Das soo'n hoo'e woord.

O.—Das waar ook ja, ek is soo'n snaakse mens, as ik aan die praat raak dan hou ik ni op nie. Die konventie is wat ons eintlik sou seh een kontrakt tusse Engelse en die Vrystaat. Die kontrakt bestaan uit 9 Artikels. Onder ander kom daar in, dat die Vrystaat nou een VRIJE Staat is en door Engelant sal erkent wort. Maar hoe is Advokaat Hamelberg, een afgesant van die ERKENDE VRIJSTAAT in Engelant ontvang? Maar hieroer sal ons aanstonsies praat. Dan kom daarin soos as ek geseh het, dat Engelant plegtig beloof, om nie met die swart nasies een verbont te maak nie, en nog ander dinge. Verstaat jy nou die woord konventie?

N.—Ja com.

O.—Maar nou moet ons eers een bietje teruggaan. In 1840 of 1841, jaar wil ik nou van af wees, ontstaan daar twis tusse Adam Kok van Filopolis en Korneels Kok, ver die verkoop van gront aan di boere; maar disaak wort tusse hulle geschik, en toen wort die lyn van Rama na Dawid zyn graf gemaak: das die lyn waar nou ook soo mee geknoei wort. As die ou Waterboer nou ver Korneels Kok aangestel het as kaptyn, soo as hulle seh, zal hy dan in die da'e stil gebly het, en die zaak het laat uitmaak en bakens laat set van Adam Kok en Korneels? Daar het ons weer een bewys, dat dit een verbrande leuen is. Maar om kort te gaan in 1852 is die ou Andries Waterboer doodgegaan, en is zyn seun Nicolaas Waterboer (hulle mot hem liewers di naam van "Ruitenboer" * gegewe het) kaptyn in zyn plek gewort. In 1857, een jaar voor zyn doot, het Korneels Kok (want hy is in 1858 overlede) zyn kaptynskap met kirie en al aan zyn neef Adam Kok oergemaak. Die andere Adam Kok was daarby, en ook onze oujong Waterboer, Jr. Als hy nou iets te seh het gehat waarom toen nie gepraat nie. Waarom toen nie gevra nie watter reg het Korneels Kok om syn kaptynskap oer te maak, en Klein Adam on dit aan te neem. Waarom het hy toen zyn bek gehou?

N.—Ah oom, die tyt was die Diamandjes nog nie ontdek nie

O.—Ja Danie, daar leh di knoop. Mar kom, dat wort regtig al donker al, laat ons binnekant gaan.....Hannie myn kint skenk ver ons een kelkie wyn.

Hennie.—Pa, Ewa het ver ons laat lag; wat was dat dan, Pa?

O.—Ek sal wel aans ver jou seh, anders raak ek en neef

* Ruitenboer is in Engels "Jack of Diamonds."

Dani in die war met ons gezels. Een ding wil ek jou seh dat ek lus het om ver jou di naam van Ewa te geh.

Hannie.—Waarom dan Pa? wat het ek...

O.—Stil nou maar, skink maar di wyn in. Wat denk jy van di wyn Danie!

N.—Nou oom, om di waarheid te seh die smaak staan myn nie aan nie, hy het soo'n smaak nes gelooide sool.

O.—En das nog al Engelse Serrie. Een koopman in de Kaap het ver myn een kisse aangesmeer. Ek betaal nog al 3 sielings en 6 oulap ver een bottel. Engelse Serrie? Engelse bog ja! Das ons eige lant syn wyn, wat hulle in Engelant wie weet wat in gebrou het, en dan weer ver ons stuur en met gout laat betaal. Kan daar nou seen by wees? Ek sal die kassie wyn maar van di volk laat uitdrink, as hulle hulle dop kom haal; anders vererg ek myn tog maar. Die koopman prys dit ver myn nog al aan om te drink, hy seh das soo'n gesonde wyn, daar is soo'n banja krag in. Wag as ek in di Kaap kom, sal ek hem vertel wat hy nog ni weet nie. As ek aan myn twee ginies dink wat ek daarvoor betaal het, dan kook myn bloed soo maar.

N.—Maar oom, laat ons nou maar oer die Diamantvelde verder gezels.

O.—Ja das goet dat jy myn daaraan herinner, Danie, anders het ek soo maar weer vortgepraat sonder ophou. Wel, Adam Kok is dan kaptyn geworde in die plek van syn oom Korneels Kok en Ruitenboer het daar nix teun gehad nie. Wat ou Korneels het begin, het Adam klaar gemaak, want in 1861 het hy die laaste gront wat hy van syn oom georwe het aan President Pretorius van de Vrystaat verkoop Wettig verkoop, die dokumente bestaan nog almaal. Hy het omtrent £8000 alles saam daarvoor gekryg, en toe pare-ra hy met zyn volk na een plek wat hulle seh Niemandslant. Die Niemandslant is een ple wat hy van die Engelse Gorment gekryg het; en dit leg an di Weskant van Port Natal. Ek denk Danie, dat ek nou ver jou duidelik genoeg gemaak het op watter manier die Vrystaat aan die Diamantvelde gekom het; en ek twyfel nie, of ijdereen wat syn gesond verstand wil gebruik, sal mot beken dat dit wettig en regverdig is.

N.—Ja oom, ek voor myn part kan nie begryp ni, hoe of verstandige mense daarteun kan stry; as dit soo is as oom seh, dat di pampier almaal bestaan van wat oom ver myn vertel het.

O.—Ja Danie, en ek kan nog meer ver jou gevertel het, om dit ver jou nog duidliker te maak; mar dan kom ons middernag nie klaar nie; daarom laat ons nou maar aangaan waar ons opgehou het. Nou kom ons by die knapie waar die heele stroeveling deur ontstaan het te wete: De Bastaard Hotnot Dawid Arnot. Syn vader mot een Engels-

man gewees het, en zyn moeder een Hotnotmeid. Hulle het hem goed laat leer, want hy het in die Kaap op die "College" skool gegaan; ou neef Petrus het ver myn laas nog geseh dat hy met hem saam skool gegaan het. Wel, die knapie speel een flukse affaire in Colesberg omtrent 1863, en vat zyn goet en trek na Nicolaas Waterboer van Grikwastad waar hy met wyd oop arme ontvang word. En van die tyt af is die poppe aan die danse gegaan; want van die 1 September, 1863, is dat een skrywe gewees aan die Vrystaat zyn Gorment en aan die Kaap syn Gorment sonder ophou. Die Kaap syn Gorment het banja min notisie geneem van Waterboer, of lievers van Arnot syn briwe, en sal miskien tot van dag toe nog gen notisie daarvan geneem het nie; maar, wat gebeur? in 1870 wort daar wit klippies gevonde, en die wit klippies is Diamande, en Diamante is banja wert, en op soo 'n manier begin Waterboer sen reg (sic) ook banja wert te wort. Hoe of President Brand van di Vrijstaat nou ook al proteste, en brief op brief schrywe aan die Goffeneur Hooi (hij is nou dood) en naderhand aan die Goffeneur Barkly wat ons nou het, dat is almaal wel voor die getal. Of Brand hem nou ook al beroep op die Conventie van 1854 cat is net soo goet, als of hy hem beroep op een stuk skoone pampier. Hulle hou daarop das swart Waterboer syn gront. Maar das nog almaal nix nie, had hulle Ruitenboer nou maar aan syn lot oergelaat, om syn (sic) gront in besit te neem, dan sal die Vrystaat hem en syn handjevol dronklap Grikwas gou tot hulle plig gebreng het. Maar dit weet hy ook goet, en daarom kom daar een brief, waarin hulle verzoek om BRITSE onderdane te wort. O, Arnot, Arnot! En jy kan nagaan Danie, soo 'n vette gans te laat loop, al wort ook die Conventie van 1854 geskonde, dat sou nie gaan nie. Onder die voorwendsel, dat die Vrystaat die Diamantgrawers nie goet kan regeer nie, en om die belange van Britse onderdane, t.w., Waterboer Arnot & Co. te behartig, moet die Vrystaat ruim en plek maak; want jy weet, "Magt is regt." Reg, Danie, ek wort soo maar soo aardig as ek daaraan denk. Jy weet dat was sus of soo of daar was oorlog; want toen Brant dit bekent maak in die Volksraad, dat die Engelse Gorment besit geneem het van die Diamantvelde, en Oelof Truter met protes en al geboender het, toen was daar een stem almaal: "OORLOG!" Brant het toen getoon, dat hy die regte Afrikaander op die regte plek is; want das net door hem dat daar nie oorlog en bloedvergieting gekom is nie. De arme kerel het hemselwen die tyt amper dood gewerk, syn siekte was niks anders nie as "oerspanning." Hy is tog nou gelukkig weer gesont. Oelof Truter is nie een van die slimste nie, ek ken hom goet, maar hy is lang in Australia. een goutgrawer gewees en dus het hy ondervinding, en hy

het die Diamantgrawers net fluks in order gehou, en ek durf gerus te seh, dat het in syn tyt beter gegaan het as nou. Brant het naderhand ingegeh, ingegeh, ingegeh, en altyd gehoop hulle sal nog insien hoe verkeert of hulle is, mar ja, wel, hy kan lang wag. As die laaste Diamant eers uitgehaal is, dan miskien, mar eerder nie. Brant stel toe voor, dat die zaak door arbiters mot beslis wort, en hy wil de Kyster van Duitsland, die Koning van Holland, of die President van Amerika kies tot syn skeidsman, maar daar het hulle geen oore voor nie. Naderhand gesante van andere nasies, maar die ook nie—hulle weet wel waarom!! En die Vrystaat is nog al een Vrystaat—hm—hm—en wat skiet daar eindlik oer—ou Juts Bel—die gewese Tjief juts sal die saak uitmaak,—ons sal sien hoe—maar ek.....

N.—Maar wat dan van Hamelberg, en van die van Rama na Dawid syn graf.

O.—Wel, Hamelberg is door Brant als “afgesant” van die VRIJE (?) staat naar Englant gestuur, om die belange waar te neem; en soo as te denke is, is hy nes een kwajong ontvang en met die kous op syn kop terug gekom. En die lyn van Rama na Dawid syn graf was die laaste toevlug van die Vrystaat, maar daar is soo mee geknoei, dat al die plekke waar hulle Diamante vinde, en bowen op nog 143 VRIJSTAATSE PLAASE, banja waarvan Engelse eigendomsbriewe het, aan dus kant, dat is op Engelse, alias Waterboer syn gront val. Neef Vilje van die Vrystaat en ook Capt. Lindley in syn boek, het aangetoon, hoe verkeert hulle gewese het, en Perdeberg en Platberg met mekaar het verwar, en David syn graf glat op een ander plek het loop soek, maar jy kan denk dat daar min notisie van neem—o—o—o—o oh, En nou asseblief, Danie, mot jy ver myn verexcuseer, ek is nou moeg, en wat jy verder wil weet kan jy ander dag vra.

N.—Goed oom, maar seh myn eens wat is van Arnot gewort?

O.—Arnot, Arnot? kerel, hy is skatryk, en banja plaatse is zyne, en staan op zyn naam, en hy is nou in die nieuwe Wes-Grikwalanse Parlment, en praat van Federasie van al die state van Zuid Afrika. Hy sal almaal onder Engelse vlag bring en hy sal dit en hy sal dat en.....hy sal hem nog een dag vas loop en ach basta, hy sal syn vrient Soutie help om Waterboer syn gront op te pas. Jy weet mos Soutie die setlaar van 1820 is nou Goffeneur van die Diamantvelde. Jy weet mos ook dat hy met Antonie Krynou syn dogter is getrou. Loop nou mar in die voorkamer Danie, Hannie het al tweemaal om die hoekie kom kyk of ons al klaar is al...Mimie, myn hartje, jy mot gou gou maak met die kos, want das laat al.

P.S.—Al myn frinde wat kan Engels lees of kinders het wat dit ken, mot tog die boek van Capt. Lindley "Adamantia," koop om te lees, dan sal hulle meer weet as ek ver hulle het geskrywe.

Klyn Klaas skryf stellig syn Afrikaans suiwerder as ou Klaas, syn spelling is ook al meer na di reel: "Skryf soos jy praat." Mar daar is daarom nog enige gebreke in syn spelling o'ergebly. Hoe kon dit ook anders? Dis ni een man syn werk om di spelling fan 'n taal te regel ni. Groot is en blyf Klyn Klaas syn ferdienste in di opsig, dit fal ni te ontken ni.

1. In enkele woorde blyf hy te Hollans in syn spelling, byf. *maar* fer *mar*, ens.

2. In andere weer skryf hy te plat, byf. *Gorment* fer *Gouvernement*, *ravier* fer *riviir*, *mot* fer *moet*, *skry* fer *skrywe*, ens.

3. Feral di bisondere *e*-klank wat Afrikaans gemeen het met Grieks en Frans, en wat in ons taal so dikwils foorkom, byf. in *sê*, *hê*, *lê*, *pêrd*, *wêreld*, ens. het Klaas ni bra weet op papier te bring ni. Hy skryf ni meer soos ou Klaas *segge*, *hebbe*, *legge*, ens. ni, omdat hy te etimologiis was in syn spelling, mar syn manier fan spelling *seh*, *leh*, *heh*, ens. is daarom ferkeerd, en is, juis omdat dit in Hollans 'n freemde klank is wat di meeste ni weet uit te druk ni, deur 'n menigte ander nagefolg, tot nou toe nog deur enkelde, waarom ons juis di ferkeerdheid daarfan anwys. Di *h* deug daar ni, want

a) Dis *onnodig*; 'n *h* is 'n toebiasing (aspirasi) en kan dus wel foor mar ni na 'n klinker gehoor worde ni.

b) Klaas is sig self nigelyk gebly in di gebruik fan di *h* ni; want dan moes hy dit oral gebruik waar di bisondere *e*-klank foorkom, byf. in *pêrd*, *kehers wehreld*, ens. en dit het hy ni gedaan ni. Dit is dan ook feul makliker om di klank te ondersky met 'n teken daarop, soos *ê*. Daaro'er later meer.

WARE AFRIKANER.

Mar di man wat eintlik as adfokaat opgetré het fer di regte fan di Afrikaanse taal as skryftaal en folkstaal was "Ware Afrikaander." Hy het 'n hele spul briwe geskrywe in di Zuid Afrikaan in 1874, waarfan di eerste dri was o'er "De Afrikaansche Taal." In suiwer Hollans het hy fer di Hollans lesend publiik di regte fan syn moedertaal beplyt met, tot nog toe onweerlegde en ons durf sê onweerlegbare bewyse. Hiir werd di saak erns; hiir gaat di foorberydning as fan self o'er in dadelike werksaamheid. Ou Klaas en klyn Klaas het alby in Afrikaans geskrywe, mar gen een juis met di doel om di taal daarmé erkend te kry as skryftaal ni, né: di eerste met 'n byoogmerk en di laaste meer fer di grap. Mar "Ware Afrikaner" maak nou erns fan di saak. Omdat di 3 briwe so 'n keerpunt form in di geskiedenis fan di taalbeweging en deur di gegronde bewyse daarin bygebreng blywende waarde het, neem ons dit hiir heeltetal o'er.

AAN ALLE WARE AFRIKAANDERS.

1. DE AFRIKAANSCH E TAAL.

"En hy (Ahasveros) zond brieven aan alle de landschappen des Konings, aan een iegelyk landschap naar zyn schrift en aan elk volk naar zyn e spraak: dat elk man overheer in zyn huis wezen zou en spreken naar de spraak zyns Volks."—
ESTHER I: 22.

Myne waarde Landgenooten!—Leest en overdenkt wat een ware Afrikaander u te schryven heeft over UWE TAAL. Mogelyk zal hy ook later over uw Parlement, uwe scholen, uwe kerk, uwe kweekschool, enz. schryven.

De taal van een volk vertoont het karakter des volks. Men kan geen nationaliteit vormen zonder een eigen taal. Ontneemt een volk zyne taal en gy ontneemt dat volk het voertuig zynere gedachten; gy ontneemt dat volk de wysheid zynere voorvaderen, nagelaten in al die zinspreuken, spreekwoorden, uitdrukkingen, enz.

Eéne slechts is de moedertaal—de taal van het hart. De taal waarin wy, reeds aan moeders borst, het eerst het papa en mama leerden uitstamelen;—de taal waarin onze ouders met teedere liefde ons het eerst hunne genegenheid openbaarden;—de taal waarin onze vrome moeder ons het eerst, toen wy met het hoofd in haren schoot nederknielden en zy hare hand op ons hoofd leide, ons den dierbaren naam van Jezus leerde uitspreken;—de taal waarin onze vader toen wy met betraande oogen voor zyn sterfbed stonden, ons voor het laatst vermaande en vertroostte: “Mynere kinderen! wandelt in de vreeze des Heeren, gelyk ik u een voorbeeld heb gegeven!—Ik ga u verlaten—maar ik heb u Gode opgedragen!”—de taal waarin onze lieve moeder stervend haren laatsten adem uitblies in het gebed, terwyl wy snikkend nederknielden om de sponde: “O God! ontvang myn geest..... en wees de Vader myner kinderen!”..... *die taal blyft ons heilig.* En elke poging om ons zulk eene taal te ontrooven is in ons oog ontrouwheid aan de nagedachtenis onzer voorvaderen, geweld aan het tegenwoordig geslacht, en onregt aan onze kinderen gepleegd. Maar omgekeerd, ook het zwakste streven om dat wat ons hart heilig is te bewaren en te verdedigen, heeten wy van harte welkom. Een volk zyne taal te ontrooven, het zy dan met list of met geweld, is dus een groot onregt dat volk aangedaan. *Het strydt tegen het regt der volkeren.* Laat my hierover eenige zinsneden overnemen uit het schryven van Dr. Tancred aan Sir Philip Wodehouse in de *Zuid Afrikaan*, van 23 August, 1866:—

“Het was en is ook hier uwe (namelyk, Engelsche) staatkunde om de boeren en hunne kinderen altoos in onkunde te houden, opdat gy altoos over hen zoudt kunnen heerschen; maar zulk eene staatkunde levert nooit goede vruchten op, zy eindigt nooit goed. Uwe staatkunde moest die zyn van de wyste staatsmannen:—

‘Tros Tyriesque nullo discrimine agetur.

‘Tusschen Engelschen en Afrikanen ken ik geen onderscheid, beiden zullen gelyk geacht en met de stiptste onpartydigheid behandeld worden; indien zy hunne taal willen behouden en geene andere leeren, zal ik trachten hun verstand te ontwikkelen, in welke taal zy ook verkiezen mogen.’ Uwe staatkunde moest die zyn van Mithridates den Koning. Deze regeerde over 22 Koningryken en bestuurde elk volgens zyne eigene wetten en in zyne eigene taal. En zyne officieren, gouverneurs, regters enz. moesten zich oefenen in de taal van iedere natie en zich bekend maken met hare manieren en gewoonten. Het is niet de pligt van een veroverd land om de taal des veroveraars aan te leeren, maar het is de pligt van den veroveraar om zich bekend te maken met de taal en gewoonten der veroverden..... Rome, in al zyne heerlykheid, heeft zich niet van vervolgzucht bediend om zyne taal onder de veroverden te verspreiden; het werd aan de keus der veroverden gelaten dezelve aan te leeren of niet.”

Voegt hier nog by wat de schryver in denzelfden brief vooraf had gezegd:—“Deze kolonie is steeds erger behandeld geworden dan een veroverd land. Stipt gesproken is zy nooit veroverd, maar gecedeerd; maar al ware zy veroverd, dan moest zy nooit met die onverschilligheid en nalatigheid behandeld zyn geworden, welke zy sedert 1806 heeft ondervonden.”

Maar het is vooral in stryd met Gods Woord,

dat voor ons in alles het hoogste gezag heeft, om een volk zyne taal te ontnemen. Leest hierover in het boek Ester 1: 22, en verder 3: 12 en 8: 9. Aldaar vindt gy dat Ahasveros, die regeerde van Indië af tot Moorenland toe, 127 landschappen, zyne onderdanen regeerde en zyne bevelen uitzond "aan een iegelyk landschap naar zijn schrift en *aan elk volk naar zyne spraak.*" Ja hy vaardigde het zelfs als een gebod uit, "dat elk man overheer in zyn huis wezen zou en *spreeken naar de spraak zyns volks.*" Maar leest verder Hand. 2: 5—12, en hier ziet gy hoe God zelf de menschelyke talen eerbiedigt. Om des menschen zonde "verwarde de Heer de spraak der gansche aarde," (Gen. 11) van daar de verschillende talen. God, de Heer, kon nu slechts in eene—de oorspronkelyke—taal zynen wil aan den mensch bekend gemaakt hebben en dan gezegd hebben: "Laat hen allen die taal leeren," maar neen, de Heer liet door den Heiligen Geest "verdeelde tongen" op de hoofden der discipelen verschynen: "*tongen,*" opdat zy Gods wil zouden prediken; "*verdeelde tongen*" om zulks in iedere taal te doen. Vandaar ook, volgens Gods bepaalden wil, was het dat Parthers en Meders, enz. moesten uitroepen: "Wy hooren hen *een iegelyk in onze eigene taal,* in welke wy geboren zijn, spreken." Maar nog meer—"die ooren heeft, die hoore!"—in het boek der Openbaring lezen wy (5: 9) het loflied der gezaligden: "Gy hebt ons Gode gekocht met uw bloed, uit alle geslacht, *en taal,* en volk, en natie." En in 7: 9 lezen wy: "Na dezen zag ik, en ziet, een groote schaar, die niemand tellen kon, uit alle natie, en geslachten, en volken, *en talen,* staande voor den troon en voor het Lam," enz. Uit deze plaatzen zien wy duidelyk dat de verschillende volkeren en talen zelfs in den hemel, voor Gods troon, erkend en geëerbiedigd worden.

En wat heeft men tot nog toe gedaan, wat

is men thans doende met de Afrikaansche taal en het Afrikaansche volk? Stelselmatig alle nationaliteit uitroeien en daartoe onze taal verdringen in ons Parlement, in onze Gerechtshoven, in onze Scholen, ja men begint reeds in onze kerken.

Doch daarover meer in ons volgende. Intuschen blyve ik

EEN WARE AFRIKAANDER.

II. DE AFRIKAANSCH TAAI.

“Ik wil liever in de gemeente vyf woorden spreken met myn verstand, opdat ik ook anderen moge onderwyzen, dan tien duizend woorden in eene vreemde taal.”—1 COR. XIV: 19.

Myne waarde Landgenooten!—Ik heb myn laatste schryven geeindigd met de ernstige aanklacht dat men bezig is ons alle nationaliteit te ontnemen en onze taal te verdringen in ons Parlement, in onze gerechtshoven, in onze scholen, ja reeds in onze kerken, hoewel zulks in stryd is met het recht der volkeren en met Gods Woord.

En HOE tracht men nu ons onze taal te ontnemen? Voornamelyk *met list*; omdat men weet dat een volk zich niet met geweld zyne taal laat ontnemen. Daarvan toch zyn er vele voorbeelden in de geschiedenis, o.a. Polen en de inwoners van Wallis. Op bedekte, listige wyze wil men ons dus onze moedertaal ontrooven en daartoe bezigt men velerlei middelen. Laat my u op eenigen wyzen.

Een van de voormaamste listen die men daartoe gebruikt is, *men wil u wys maken dat de Afrikaansche geene taal is*. Welke drogrede! Vraagt toch eens aan die wyze heertjes, die u dat vertellen “Wat is dan eigenlyk eene taal? Wat maakt eigenlyk eene taal uit?”

Mogelyk zyn zy niet eens in staat u daarop te antwoorden—mogelyk hebben zy nog nooit daarover gedacht. Nu dan zal ik u aantoonen wat eigenlijk eene taal is, en daardoor meteen bewyzen, dat het Afrikaansch even goed eene taal is als eenige andere taal, ten minste even goed als het Engelsch, de mode-taal, die het Afrikaansch verdringen moet.

Elke taal moet hebben *inhoud* en *vorm*; woorden om zyne gedachten te kunnen uitdrukken en verbuigingen om die woorden te kunnen gebruiken; dus een woordenboek en een spraak-kunst.

Beschouwt nu de Afrikaansche taal naar haren “inhoud.” Elke taal moet een woordenschat hebben; zonder woorden geene taal. Maar wordt het nu verwacht dat elke taal bepaald hare eigene woorden hebben zal en geen enkel woord met andere talen gemeen? Wel, dan is het Afrikaansch geene taal maar het Engelsch evenmin. Ja, dan bestaat er geen enkele taal over de geheele aarde. Neen, alle talen komen voort uit ééne bron, gelyk geheel het menschelyk geslacht uit één paar ouders. De talen zyn dus verschillende takken van één boom, verschillende stroomen uit één bron, en hebben gevolgelyk veel met elkander gemeen. Waarom is dan het Afrikaansch niet even goed eene zelfstandige taal als eenige andere taal, als het Engelsch byvoorbeeld? Velen uwer is het onbekend hoe de Engelsche taal zamengesteld is, en al wat gy leert als Engelsch, denkt gy, zyn Engelsche woorden. En dan vertelt men u, het Afrikaansch is geene taal, want het is zamengesteld uit Hollandsch, Fransch, Hottentotsch, enz. Maar hoe de Engelsche taal zamengelapt is, houden zy wyzelyk verborgen. Zie hier nu het gevoelen van Max Müller, een der grootste Engelsche taalkundigen van onzen tyd, aangehaald in Chambers Encyclopædia, onder het woord “English Language”: “Er bestaat mogelyk geene taal die zoo vol is van

woorden uit andere talen afgeleid, als het Engelsch. Elke landstreek der wereld schynt uit hare woordenfabriek iets bygebracht te hebben op de markt van de Engelsche taal. Latynsche, Grieksche, Hebreeuwsche, Celtische, Saxische, Deensche, Fransche, Spaansche, Italiaansche, Duitsche,—ja zelfs Hindostansche, Maleische en Chineesche woorden—liggen door elkaar gemengd in het Engelsche woordenboek. Naar de woorden alleen geoordeeld, is het onmogelyk om de Engelsche taal te rangschikken onder eenig ander van de erkende stammen van de menschelyke spraak :...“Na het nauwkeurigste onderzoek, door ieder woord in de woordenboeken van Robertson en Webster te tellen, heeft M. Thommerel het duide-lyk aangetoond, dat het getal Teutonische of Saxische woorden in het Engelsch bedraagt 13,330 tegenover 29,354 woorden, die middelyk of onmiddelyk kunnen teruggebracht worden tot hun Latynschen oorsprong.”...“Wy kunnen geheele zinsneden in het Engelsch vormen, bestaande enkel uit Latynsche of Romaansche woorden.”—Oordeelt nu zelve! Als wy slechts de woorden, die het Engelsch uit het Latyn heeft overgenomen, wegnemen (niet minder dan 29,354 woorden!) dan is de Engelschman niet in staat een enkele bladzyde te schryven of een enkele gedachte uit te spreken in zyne taal.

De redenering dus, dat de Afrikaansche taal geene taal is, omdat zy uit verschillende elementen is zamengesteld, is louter dwaasheid. Het is een van die drogredenen die men gebruikt om u met list uwe moedertaal te ontrooven. Dwaasheid! Eene taal kan zoo vele woorden met andere talen gemeen hebben als zy wil—zy komen toch allen uit eene bron—als zy slechts woorden genoeg heeft om zich daarin te kunnen uitdrukken, als men maar zeggen kan wat men zeggen wil in zyne eigene taal. En dit kunnen wy even goed in Afrikaansch,

als de Engelschman in het Engelsch. Neemt blindelings een paar voorbeelden. *Zoon* in het Hollansch, *Sohn* in het Duitsch, *Son* in het Engelsch, waarom kunnen wy nu niet even goed *Seun* zeggen in het Afrikaansch? *Hem* in het Hollandsch, *ihm* in het Duitsch, *him* in het Engelsch, waarom kunnen wy nu niet even goed zeggen *hom*?

En neemt nu de Afrikaansche taal naar haren *vorm*. “Maar de Afrikaansche taal heeft geen eigen taalkunde. Men moet toch verbuigingen, enz., hebben, en dat heeft het Afrikaansch niet”—zoo spreekt men verder. Wy antwoorden: Het Afrikaansch heeft even goed zyne vormen van verbuiging, en spraakwendingen als het Engelsch. Wat toch is de Engelsche spraakkunst? Een zaamgelapte boel, meestal uit het Latyn en Grieksch genomen. Laat ons eens voor de grap een Engelsche spraakkunst in handen nemen! Zy hebben zelfs geen enkel oorspronkelyk woord om uit te drukken wat spraakkunst en de verschillende deelen daarvan is. Voor op het woord *Grammar* is geen Engelsch maar oorspronkelyk Grieksch woord. Slaat een blad om en ziet hoe zy dat, wat zy in hunne taal niet eens noemen kunnen, nu zullen verdeelen. In vier deelen gewoonlyk: “*Orthography, Etymology, Syntax and Prosody.*” Geen een oorspronkelyk Engelsch woord, allen weer uit het Grieksch. Een blad verder daar vindt gy in hun *Orthography* de verschillende soorten van woorden naar de spelling dus aangeduid: “*Monosyllable, Dissyllable, Trisyllable, Pollysyllable*” — allen woorden die zy eerst den leerling moeten verklaren, omdat hy ze niet verstaat; want zy zyn uit het Grieksch geleend. Neemt nu de tweede afdeeling van hun *Grammar* en ziet eens hoe zy hun *Etymology* behandelen! Zy beginnen natuurlyk met de 9 rededeelen, en hoe noemen zy die? “*Article, Noun, Adjective. Pronoun, Verb,*” enz. Weer geen enkel

oorspronkelyk Engelsch woord. Ditmaal hebben zy echter voor verscheidenheid alles uit het Latyn gesmokkeld. En zoo konden wy voortgaan tot op de laatste bladzyde. Doch genoeg! Het verveelt my en u reeds en met verontwaardiging leggen wy zulk een mengelmoes ter zyde en vragen: Moeten wy nu daarvoor onze moedertaal prysgeven? Hoe durft men ons verwyten dat wy geen spraakkunst hebben, terwyl zy zelve er geene hebben? Als men maar overnemen kan, en zamenlappen, ja, dan kunnen wy ook uit Latynsche, Grieksche en Hollandsche regelen ons eene spraakkunst zamenstellen. Doch, hoort eens wat dezelfde Max Muller hiervan zegt, in hetzelfde Artikel in Chamber's Encycl. aangehaald: "Talen kunnen wel gemengd worden in hare woordenboeken, maar niet in hare spraakkunst."

En wat is dan eigenlyk de Engelsche spraakkunst? Hoort Max Muller nogeens: "Wat nu eigenlyk Eng. spraakkunst kan genoemd worden, is weinig meer dan de uitgangen van den tweeden naamval enkelvoud en eersten naamval meervoud der zelfstandige naamwoorden, de trappen van vergelyking, en eenige weinige van de personen en tyden van het werkwoord." Waarlyk, de armoede zelf! —En daarvoor wil men u uwe moedertaal ontnemen! 't Is waar, het Afrik. heeft zyne *gebreken*, vergeleken by het Holl. byvoorbeeld. Maar het Afrik. heeft ook zyne *deugden*, gemakkelykheid en kortheid van uitdrukking, naïviteit, enz.

Dan, men houde in het oog, geen taal is op eenmaal volkomen. Eerst de taal en dan de taalkunde. Wat was het Eng. en het Holl. oorspronkelyk? De taal ontwikkelt zich zamen met het volk. En wat doet men nu met de Afrik. taal? Men wil het kind in zyne jeugd versmoren, omdat het nog geen volwassen man is! Wat gruwel! En zult gy dat

toelaten, Afrikaanders! die een hart hebt voor uw land, voor uw volk, voor uwe taal?! Neen, nooit!

Maar men heeft nog een andere list. Men zegt: "*Leert liever het Holl. Het Afrik. is toch maar een dialekt van het Holl.*" Ook hierop antwoorden wy beslist: Neen, het Holl. is u te vreemd reeds. Neemt byv. een boerenzoon, die nooit het Holl. grammatikaal heeft geleerd, en geeft hem een boek in sierlyk Holl. styl (van Bilderdyk of Da Costa byv.) in handen, en het meerendeel van hetgeen hy leest verstaat hy niet. Waarom dan niet liever onze eigene moedertaal erkend, ze geleerd, daarin geschreven? "Zy is slechts een dialekt van het Hollandsch!" Maar vragen wy, waren alle talen dan niet eerst dialekten? Welke taal is op eenmaal in haren vorm als een dondersteen van den hemel gevallen? Neen, alle talen waren eerst dialekten en zyn langzamerhand eerst gevormd door het gebruik. Hier is dus een andere drogrede om u te verstrikken; doch ongelukkig zoo lomp en dom uitgedacht dat gy ze met uwe handen tasten kunt.

EEN WARE AFRIKAANDER.

III DE AFRIKAANSCH TAAI.

"Gy zult niet meer dat stuursche volk zien, het volk, dat zoo diep van spraak is, dat men het niet hooren kan, van belagchelyke tong, hetwelk men niet verstaan kan."—JESAJA 33: 19.

Myne waarde Landgenooten! Gy vraagt mogelyk: "Waarom begint Afrikaander juist met de taal van ons volk? En waarom schryft hy zooveel over de taal? Is dat dan van zooveel belang?"

Het antwoord hierop vindt gy in dit laatste stuk over de taal, waarin wy u gaan aantoonen

wat nadeel wy reeds geleden hebben by het verdringen van onze moedertaal door het onbillyk invoeren van het Engelsch. Laat my slechts eenige daadzaken noemen. Feiten spreken voor zich zelve.

Ons *Parlement* moest in het Engelsch gehouden worden, hoewel ruim twee derden der bevolking evenveel Eng. als Russisch verstonden, toen het Parlement werd opgericht. Wat was het gevolg? De oudsten des lands, mannen van verstand en ondervinding, mannen die een hart hadden voor het heil en de welvaart van hun vaderland, konden wy niet kiezen. Vreemdelingen, fortuinzoekers, die meer belang stelden in een gevulde beurs dan in den vooruitgang der kolonie, namen hunne plaatsen in. Waarom? Alleen omdat men de taal van het volk miskende en de Raad der Kolonie in eene vreemde taal gehouden werd. Als ons Parlement van het begin in de volkstaal gehouden werd, gelyk de Volksraad van den Vrystaat en de Transvaal, en de Vaders van het land daarin beraadslaagden, gewis men zou zulke dolle dwaasheden niet begaan hebben, als om £150,000 te verspillen voor een nuttelooze emigratie—enorme sommen voor publieke gebouwen—£5,000,000 voor spoorwegen, die nooit beantwoorden zullen, noch kunnen;—men zou nooit zulk een blyvende smet op zich gehaald hebben (gruwt daarvan, Afrikaanders!) als om Britsche knoeijeryen met onze bloedverwanten, den Vrystaat, goed te keuren!

In onze *gerechtshoven* zyn wy vreemdelingen en moeten ons dus bedienen van tolken, prokureurs, advokaten, enz. die hunne zakken vullen met den armen onkundigen boer onrechtvaardig afgeperst. Waarom worden onze gerechtshoven niet in onze eigene taal gehouden?) Waarom kunnen wy niet daar in onze eigene taal onze zaken bepleiten? Waarom moet de rechter, die dikwyls de volkstaal goed verstaat, veinzen alsof hy haar niet kent? Zou het een

schande zyn voor een Gouvernementsambtenaar om onze moedertaal te verstaan? Is het om onze taal daardoor in minachting te brengen?

Op onze *scholen* moeten onze kinderen eerst eene vreemde taal leeren om dan in die vreemde taal (Engelsch) verder onderwezen te worden. Waarom niet hunne moedertaal, die zij verstaan, genomen om hen daarin verder op te leiden? Maar weet gy wel, Afrikaanders! hoe uwe moedertaal door de Engelsche regeering wordt beschouwd? Zy wordt op eene lyn geplaatst met de Kaffertaal? Op het Onderwyzersexamen, waar certificaten van bevoegdheid uitgereikt worden voor Gouvernementsonderwyzers, wordt het Hollandsch niet als een vereischte beschouwd. Op genoemd examen wordt het Hollandsch en het Kaffersch, als aanbeveling, niet als verbindend, beschouwd, en het hangt af van de verkiezing van den kandidaat zich daarin te laten examineeren, of niet. Hoort het! Arme Moedertaal! Zy wordt door John Bull op gelyken voet gesteld met de taal van Barbaren!

En gaat eens op die geangeliseerde scholen! Hier vindt gy John Bull in zyn glorie! Wat wordt hier toch onderwezen? Daar ligt een boekje over Aardrykskunde, en wel "*Standard Geography*." Ruim twee-derden van het boekske is gewyd aan de beschryving van "een klein Eilandje in de Noordzee," gelyk "Criticus" onlangs aanmerkte, en geheel de overige groote aarde moet met eenige weinige bladzyden tevrede zyn! Wat zullen die knapen daar toch een mooi idée krygen van de aardrykskunde! En nu, de *geschiedenis*? In plaats van de kinderen iets van de Algemeene Geschiedenis te laten leeren, worden zy enkel in "*British History*" onderwezen! Geheel de overige wereld, de geschiedenis der overige volkeren, wordt maar stilweg miskend. En als de kinderen in de geschiedenis van Engeland lezen van oorlogen met de Franschen b. v., dan weten zy niet of

de Franschen mogelyk maanbewoners zyn! En waartoe moet nu zulk een bekrompene, eenzydige opleiding dienen? Om de kinderen van jongs af in te prenten, dat Engeland alles en geheel de overige andere wereld niets is. En ach! hoe diep zyn de wortelen van zulk een verderfelyk systeem reeds in de harten van de Afrikaansche jeugd geschoten! (Van den Engelschen vreemdeling zullen wij liever met minachting zwygen). Maar wat met de Afrikaansche jeugd? Wat van al die geangeliseerde windbrekers? Hoort die juffertjes eens! "t Engelsch is de mooiste taal!"—Ja, omdat zy geene andere talen kennen. De Boesman zegt dat zyne taal de mooiste is; eenvoudig omdat hy geen ander taal kent. Hoe vele talen kennen toch die adelyke juffertjes! Kennen zy het Hollandsch? Neen, dat is hun te laag (zoo zeggen zij; maar eigenlyk: te hoog; dit weten wy). Kennen zy Fransch of Duitsch? Neen, wie zou dat *kennen*? (Men leert het wél; maar tusschen *leeren* en *kennen* liggen nog groote bergen, waarover maar weinigen kunnen henenstappen). Wat dan? Hoe vele talen kennen zy toch? Niets dan een mondje vol Engelsch en daarmee zyn zy verbazend geleerd!...En onze jonge heeren, met Engelsche kleeding, Engelsche manieren, Engelsche taal, enz.? Neen, hen willen wy zoo hard niet vallen!—Zy willen mogelyk nog een of ander postje verdienen, magistraat of magistratsklerk, of iets anders; en dat verkrygen zy nooit van de Engelsche Regering, vóór zy zich ontkleed hebben van al wat Afrikaansch is, en zich geheel in een Engelsch gewaad hebben gestoken.

Eindelyk in onze *kerken* begint men ook reeds het Engelsch preeken, aannemen, avondmaal vieren, enz., in te voeren; hoewel gy die de kerk gebouwd hebt er geen woord van verstaat. Vreemdelingen nemen uwe plaats in, en—gy zwygt. Afrikaanders, hier is eene pro-

fetie van de toekomst? Gy hebt gebouwd, vreemdelingen nemen uwe plaatsen in! Zie daar de richting van onzen tyd. En het ongelukkig van al, onse predikanten—predikanten van de *Nederduitsche* Gereformeerde Kerk—helpen zulks bevorderen. In hun “Herderlyken Brief” zeggen zy: “Wy verheugen ons, dat de liefde tot uwe schoone moedertaal zich meer en meer begint te openbaren,” enz.; en dat lezen zy u voor van uwe preekstoelen, terwyl zy (velen althans) al hun invloed gebruiken om haar te verdringen en het Engelsch in te smokkelen. Getuige hiervan niet slechts het nodeloos Engelsch preken in vele gemeenten; maar ook inrichtingen als de Hugenoten School en het Good Hope Seminary. Afrikaanders! Merkt gy het nog niet waar het henen wil? 't Is tyd dat gy ontwaakt! Weldra is het te laat!

Wy bedoelen Afrika's toekomst—een eigen nationaliteit. Doch zonder taal geen natie. Daarom, Afrikaanders, houdt uw land, uw volk, *uwe taal* in eere!

EEN WARE AFRIKAANDER.

KLYN KLAAS EN WARE AFRIKANER.

Di gefolg fan di briwe was al fereers dat di twe, klyn Klaas en Ware Afrikaner, in 'n publike korrespondensi tre in di *Zuid Afrikaan*. Dit was 'n aangename en nuttige briuwisseling, jammer mar dat dit so gou gestop het. Ons geef hiir di 3 eerste, en ons denk enigste, briwe wat hulle gewissel het; dis feral belangrik om di re'els fer di spelling.

AAN “WARE AFRIKAANDER.”

Beste Neef,—Dat jy soo fluk s op in die koerante skrywe, het myn hart banja goed gedaan. Jy sal wel gesien het dat ek ook soo dan en wan van myn laat hoor. Dit skyn, dat die

mense nog al ons stukke lees; want waar ek kom, by ou mense of jonge, op bruilofs of picknics, op vendusies of basaars, o'eral praat hulle fan ons. Nou kan jy nagaan hoe styf of ek myn mot hou om nie te laat merk nie wie tog neef Klaas is. Daar was nou een van die aande een niggie wat dit ook zoo graag wil weet, en sy fra soo lief, dat ek ampertjes verklik het. Ek het ver haar beloof een dag. Maar jy seh miskien, wat skry Klaas aan myn, ons ken makkaar nie; nou ju's ek wil graag met jou kennis maak, en daarom mot jy die neef Koerantdrucker permissie gewe, om stiltjes ver myn te seh wie jy is. Ek het banja mot jou oer die Afrikaanse taal te praat, daar mot tog een taalkunde gemaak word, en vaste regels, hoe een mens mot spel, soo dat ons nie soo maar hot of haar skrywe nie. Jy mot daar oer een bietjie in die koerante skry, en jy mot ook een dag een stuk in Afrikaans skrywe om ver myn te laat sien hoe jy die woorde spelde. Ons kerels wat voor die Afrikaans is, mot met makkaar kennis maak, dan kan ons saam werk, dat sal banja beter wees. Jy weet Danie het ver Hennie gekry. Oom Jan en Neef Danie gesels nou eers lekker: wag ek sal nou maar een van die da'e weer soo 'n beetje van hulle gesprekke skrywe.

As jy nou ver myn skrywe, dan sal jy weer van myn hoor. Groetnis ver jou vrou en kinders as jy die het.

KLAAS WAARZEGGER, JR.

AAN "KLAAS WAARZEGGER, JR."

Beste Neef,—Ek het jou brief an myn gelees in die *Zuid Afrikaan* van die 24ste October, en was regte bly daaro'er. Ek het oek al lank tyd al gewens om met jou kennis te maak. Jy kan myn naam mar vra ver die neef koerantdruk-

ker. Hy sal ver jou sê, wie 't ek is. Mar gé dan ver hom die reg om ver myn oek te se, hoe jou naam is. Dit word hoog tyd dat ons nou ma'ka'er leer ken, en begin same te werk ver ons taal. Jy moet mar angaan met skrywe, neef. Die mense lees danig jou briewe. Party knip dit uit en ber'e dit dan by ma'ka'er. En ek denk als jy klaar het met skrywe, dan moet jy al jou briewe same laat druk in een boekie. Die mense sal dit graag lees.

Mar nou o'er die *taalkunde*. Jy se: "Daar mot tog een taalkunde gemaak word, en vaste regels hoe een mens mot spel, soo dat ons nie so maar *hot* en *haar* skrywe nie." Ja, myn beste neef! Ek denk oek ons moet een dag een taalkunde maak ver ons; mar nou nog vereers nie. Kyk, di's met al die tale so gegaan: "Eers die *taal* en dan die *taalkunde*." Kyk, ons taal is nog jonk; hy moet nog groei. A's ons nou al een taalkunde gaan maak, we' je hoe dit dan ver myn lyk? Ne's ons een pak klere wil maak ver een kind en dan se, hy moet dit syn hele lewe lank dra. Mar die kind wort al groter en die klere is net nou uitgegroe, Ne, neef! ons taal moet nog banjang groei. Moet tog nie nou al ver die kind een jurkie gaan maak nie. Di's net nou te nouw; dan knel dit ver hom.

Jy vra altemit: "Wat sal ons dan maak? Daar moet tog iets gedaan worde." Wel, ek denk terwyl die kind nou begin te loop, moet ons ver hom een leiband maak; dan kan hy daaraan vashou om te leer loop. Want een kind struikel en val maar net lig. So wil ek graag hê, dat ons een party re'els moet vasstel ver die spelling van ons taal. Di's die leiband. En dan moet ons mar skrywe, dat die taal kan gevorm worde.

Ek denk in die plaats van een *taalkunde* moet ons liewers eers skrywe "DIE GESKIEDENIS VAN ONS LAND, IN DIE TAAL VAN ONS VOLK." Di's een skande dat daar nog nie eens in Hollans een Geskiedenis van ons land geskrywe is nie. In

Engels is daar wel. Mar elkeen kan self begryp hoe een Engelsman die Geskiedenis van ons land sal beskrywe. Die Engelse het altyd reg, en die arme boer wort mar altyd sleg gemaak. As een Engelsman die speuletjes met die Diamandveld moet beskrywe; ag né, neef! ek meen, dan het die Engelse die grootste reg van die wereld. Want hulle ver drai die dinget so's hulle wil. Mar ons weet van beter, né?

Mar nou denk ek, ons moet die moeite doen om van die begin af ondersoek te doen hoe dit gegaan het met ons land, van die eerste Portugees hier gekom het tot nou toe, en dan alles sekuur beskrywe. Wil jy dit perbeer, neef? Wat denk jy daarvan? Of wil jy myn help? dan sal ek perbeer.

Mar nou nog o'er die spelling. Ek het perbeer om een party re'els op te stel. Jy kan myn se wat jy daarvan denk, en as jy nog wat wil byvoeg sal ek bly wees.

1. *Ons skryf soos ons praat.* Laat ons tog nie so gek wees so's die Engelse, om een woord anders te skrywe en anders uit te spreek nie. Party keer moet een mens ver jou vererg, party keer moet jy lag, as jy die gekheid sien. Verbeel jou Johnson het 500 re'els opgestel ver hulle uitspraak. En al ken jy al 500 uit jou hoof, dan kan jy nog nie al die Engelse woorde uitspreek nie.

2. *El'e name en vreemde woorde skryf ons so's dit in die tale geskrywe wort waaruit ons dit o'erneem,* So doet hulle in die meeste tale. Net mar die Engelse is so dom-astrant om al die vreemde woorde en name ewe brutaak te verdraai en verknoi. *Homerus* skryf hulle *Homer* en spreek dit uit *Hommer*. *Horatius* skryf hulle *Horace* en spreek dit uit *Horris*. Ens.

3. *Ons skryf nooit z, mar altoos s, of dit moet wees in vreemde woorde.* Een Afrikaner ken geen z in syn uitspraak nie,

4. *In een ope syllabe skryf ons nooit twee klinkers agterma'ka'er nie.* Die syllabe is dan van selfs lank: *twee* is niks langer a's *twé* soos is niks langer a's *so*.

5. *Waar een medeklinker uitval wys ons dit an met een.* Dit kom dikwils te pas. Byvoorbeeld, ons skryf nie "*hooge en laage mense*" nie, mar wel "*ho'e en la'e mense,*" want so spreek ons dit uit.

6. *Ons het vier e-klanke:* die gewone e en skerpe é in *gegé*; dan het ons die dowwe ê (die Griekse *aeta*) in wereld: *pêrd, sê, hê, lê,* en sulke woorde (ek sien jy skrywe *seh,* ens. mar waar jy die h van daan kry weet ek nie,) en dan het ons nog die korte è in *nè*? Dit sal ons uitspraak banjang verduidelik a's ons die vier e-klanke onderskei deur hulle so te skrywe e, é, ê, è. Kyk nou neef, so's jou naam; jy teken "*KLAAS WAARZEGGER JR.*" Mar di's ni Afrikaans nie; dis Hollans. Een ware Afrikaner sou jou naam s'rywe *KLEIN KLAAS WAARSÊ'ER.*

7 *Ons skryf nie SCH maar SK.* Een Afrikaner *sê* nie *school,* mar *skool;* nie *schapen,* mar *skape,* ens.

Maar nou, beste neef, ek het ver die slag genoeg geskrywe. Ons kan oek nie van die Neef Koerantdrukker syn goedheid misbruik maak nie. Skryf my tog wat jy van die re'els denk, dan sal ek die vol'ende keer eenige re'els o'er die taalkunde gé. Mar jy moet oek bysit wat jy weet. Ons moet ma'ka'er help. Dit sal wel alles reg kom! *sê Jan Brand.*

Nou, tot wedersiens! Beste groetenis oek van

EEN WARE AFRIKANER.

P. S.—Ek moes nog om excuus gevra het dat ek jou brief nie eerder beantwoord het nie. Mar Neef, jy weet self hoe swaar ons arme Afrikaners dit nou het; ons kan mos geen volk

Kry om ver ons te werk nie, en die bietje volk wat daar nog is neem die Engelse om die Spoorweg te maak, en so gaat ons boerdery agteruit.

W. A.

AAN "WARE AFRIKANER."

Beste Neef,—Banja dankie ver jou brief in die "Zuid Afrikaan" van 25 November. Ek het wel kan denk, dat die skaarsheid van hande die oorsaak was dat jy een bietje getalm het, Ons mense sukkel oek te danig, en ons boerdery gaat banja agteruit met die spoorweg wat die Engelse kasta ver ons (?) maak

Wat jy s³ van myn briewe, dat die mense dit te danig lees, en dat party dit uitknip, en dat ek hulle mot laat druk in een boekie, is net wat ek van jou stukke kan sê. Nou het ek gedag, as jy wil, dan laat ons ons briewe saam druk in een kleine boekie, as ons klaar het met skrywe. Jy het mos nog banja te skrywe. Die *sede* is nog nie klaar nie, en die "skole" mot jy nog behandel, en nog ander dinge; daarom sal ons nog een rukkje wag.

Om met die "taalkunde" te wag, tot die taal eers meer gevorm is, keur ek goed. Ek het die saak nooit so ingesien nie, mar nou jy myn dit duid'lik maak, met die pak kleere en die jurkie, mot ek jou gelyk gé.

Jou plan om die "Geschiedenis van ons Land, in die Taal van ons Volk" te skrywe is gaaf, neef, gaaf, net gaaf! Ek wil nie die heele werk op myn neem nie, maar jy kan daarop reken, dat ek jou sal help wat ek kan. Dis een skande dat die Afrikaanders nie een geskiedenis van hulle ei'e land in hulle ei'e taal het nie. Jy weet self neef, hoe die Engelse die Geschiedenis van Afrika beskrywe. Nix as *gif spuwe* op ons arme boere. Mar Neef! as ons die Geschiedenis

skrywe, dan moet dit een de'entlike boek word, ons moet alle boeke raadpleeg. Ek het een menigte; o.a. "Het Misdadig Engeland," daarin kom heel wat voor o'er ons land. Ons mot begin nes jy sê; "van die eerste Portugees hier gekom het, tot die Diamantvelde syn spultjes—nix o'erslaan nie. Mar neef! denk jy nie dat dit goed sal wees, dat ek die skrywers in die koerante, wat oek ver die Afrikaans is, uitnodig om met ons saam te werk? b.v. "Criticus," "Reguit," "Locomotief." "X.Y.Z.," "O.," ens., ens. Jy kan myn "privaat" skrywe of ek dit doen sal: jy weet tog nou myn adres.

Jou 7 re'els oer di spelling is fluks. Jy praat reg: "Ons skryf so's ons praat"; sodat ons ni naderhand "PRONOUNCING DICTIONARIES" met 5000 re'els van di uitspraak nodig het nie, so's di Engelsman. Bespotlik om hulle spelling te sien.

"Ei'e name en vreemde woorde hou hulle spelling. Horatius in *Horries* verander, assieblief nie!

Z val weg. Sch word sk. In een ope syllabe één nie twe klinkers, is alles goed. Mar is dit nodig neef om elke letter wat weg gelaat is met een ' aan te wijs? Sal ons taal met al di tekens dan nie een bietje al te banja op die Hebreewwsche taal begin te lyken? Ek het gedag om alleen ' te maak om te voorkom, dat een mens onder die lees nie twee klanke of twe syllabes in één smelt. Wat angaan die vier e-klanke, ek was een bietje bang fer ferwarring met die tekens, van daar dat ek die "Grieksche aete in sê, lê, hê," met een *h* geskrywe het: *seh*; ek beskouw die *h* is die uitblasing tusse *g* en *w*; maar ek is daarom gene'e om jou voorskrif te vol'e. "Nuwe re'els" het ek nie; alleen wil ek ver jou vra, of ons nie een letter sal bedenk in die plek van *ng*, om di mense te leer, om tog di woorde ding, slang, ens., goed uit te spreek.

Mar, beste neef, genoeg. Neef koerantdrukker het meer corresponsente wat hy mot pilsier. Ek sal jou private brief verwag, en na die re'els o'er die "taalkunde" uitk k. Hou maar moed, Jan Brand sê mos, dat sal alles reg kom. Nog banja werk fer ons. Die Bybel in Afrikaans wag oek nog.

Groetnis an jou vrouw en kinders oek. Meer op een ander keer.

KLAAS WAARZEGGER, JR.

Di re'els fan "Ware Afrikaner" is goed en het ook feul bygedra om di spelling te regel. Mar tog het Klaas gelyk di fyfde re'el deugn, eenfoudig omdat dit in stryd is met di eerste; di eerste seg: "skryf na di *uitspraak*" (foneties), di fyfde seg: "Skryf na di woordaflyding" (etimologies), en di twe is in stryd met makaar. Klaas het gelyk, ons moet di komma (') net hou waar dit fer di uitspraak nodig is, soos in *ho'e, la'e, o'er*, ens.

Dit blyk dus dat ons hiir al tot 'n faste werksaamhyd begin te kom; taalre'els word fargestel, planne fer samewerking word gemaak; di uitgêwing fan boeke word besproke, ens. En tog sou dit nog ni tot 'n bepaalde werksaamhyd gekom hê ni. Daar moes 'n nader *anlyding* kom wat di saak tot 'n punt breng. Daaro'er handel ons in 'n follende hoofstuk.

Mar fooraf moet ons nog di andag bepaal by 'n redefoering o'er di Afrikaanse taal, gehou an Bloemfontein deur Dr. Brill, Rector fan di Grey College aldaar.

Op ons fersoek het Dr. Brill ons goedgunstig di foorlesing gestuur om te gebruik. Wegens di belangrikhyd fan di inhoud neem ons dit in syn geheel op.

VOORLEZING DEUR DR. BRILL.
DE LANDSTAAL.

Bloemfontein, Mei, 1875.

Dames en Heeren, zeer gewenschte Hoorders.

Ieder, die optreedt voor een gemengd gehoor, een gehoor, waar aan het te doen is om iets te leeren misschien, maar vooral om aangenaam bezig gehouden te worden, neemt eene taak op zich, die op zichzelf reeds zwaar genoeg is; maar hoeveel zwaarder wordt die taak wanneer hij het nooit zóó zal kunnen inrichten, of het geval doet zich voor, dat de ééne helft zijner zeer gewenschte hoorders de taal, die hij gebruikt, niet verstaat, terwijl daarenboven een vermoeden hem drukt, dat een gedeelte der andere helft hem daarin misschien ook slechts bezwaarlijk zal kunnen volgen.

Dit nu is het geval hier; en, in het volle bewustzijn, dat mijne krachten veel te zwak zijn om zulke moeilijkheden te overwinnen, zou ik het zeker niet gewaagd hebben, heden avond voor u op te treden, zoo ik niet gesteund werd door de gedachte, dat ik in ieder geval u ga toespreken in de taal die officieel als de taal des lands is erkend, en tevens door de vrees, dat indien ik deze spreekbeurt niet op mij genomen had, die officieele taal des lands niet zou vertegenwoordigd zijn in de reeks van lezingen, welke dezen winter in deze hoofd en residentiestad van den Staat zullen gehouden worden.

Het is met het oog op den eigenaardigen toestand van het land, waarop ik zooeven doelde, dat ik het onderwerp heb gekozen, waarmede ik u dezen avond eenige oogenblikken wensch bezig te houden. Dat onderwerp is de *Landstaal*. Verstaat mij wel. Door de Landstaal versta ik op het oogenblik niet de officieele landstaal, mijne Moedertaal, het Hollandsch: ik versta daaronder thans de onofficieele taal,

de taal, die niet geschreven, maar gesproken en verstaan wordt van de Kaapstad tot ver in de binnelanden van Afrika, zonder welke geen vreemdeling, hij zij Engelschman of Duitscher die het land bereist, zich redden kan, de Zuid-Afrikaansche taal.

De keuze van dit onderwerp, al is het ook uit de naaste omgeving gegrepen, zal menigeen uwer bevreemden. 't Zuid Afrikaansch-Hollandsch, zal men zeggen, is immers niets anders dan een bedorven Hollandsch, laag Hollandsch, Hollandsch verbasterd en met allerlei vreemde bestanddeelen vermengd, waarbij men noch op grammatica, noch op zuiverheid van taal of stijl acht slaat of behoeft te slaan; wat zal men van zoo 'n taal al veel zeggen? tenzij men het betreuren wilde, dat hier geen betere taal gesproken wordt en aanbevelen om óf behoorlijk grammatisch Hollandsch, hoog Hollandsch, zooals men het hier noemt óf, als dat onmogelijk blijkt, maar liever Engelsch te gaan spreken, althans dat verachte dialekt, de zoogenaamde landstaal tot een zoo beperkt mogelijk gebruik te bepalen. Ik heb opgemerkt, dat, wanneer men van zekere zijde van de Landstaal spreekt, dit nooit zonder eene sterke bijmenging van ironie plaats heeft; men wil daar mede zooveel zeggen als: waarom toch niet zonder verzuim het Engelsch als officieele taal ingevoerd; het Hollandsch, dat nu officieel erkend is, wordt bijna evenmin als 't Engelsch verstaan, en de werkelijke landstaal is eigenlijk in het geheel geen taal.

Niettegenstaande, of liever, juist omdat dit een vrij algemeen heerschend gevoelen is, heb ik de Landstaal tot mijn onderwerp gekozen; daar ik het er voor houd, dat tegen dat gevoelen hoewel het niet geheel ongegrond kan genoemd worden, van wetenschappelijk standpunt nog wel iets kan aangevoerd worden.

Vooreerst moet ik opkomen tegen de bewering, dat eenige taal, hoe onbeschaafd ook, onze aan-

dacht onwaardig zou zijn. “Van het standpunt van den taalvorscher is de taal der zangen van Homerus of de proza van Cicero opzichzelve niet belangrijker dan het gekrijsch van wilden of het geklikklak van Hottentotten.”

Wanneer *ik* dat zeide, zou het u waarschijnlijk te zonderling klinken om het te gelooven, maar wanneer ik u zeg, dat het de woorden zijn van de grootste autoriteit mischien op taalwetenschappelijk gebied, van den Duitscher Max Muller, Professor te Oxford, en voorkomen in zijne algemeen bekende en beroemde, “Lectures on the Science of Language” zult gij ze waarschijnlijk wel als waarheid willen aannemen.

De schoone vorm eener taal is het voorwerp der letterkundige wetenschap; de taalwetenschap houdt zich uitsluitend bezig met de klanken en vormen, waardoor de mensch zijne gedachten uitdrukt en iedere klank en iedere vorm waardoor dat doel bereikt wordt, is hare aandacht ten volle waardig.

Wij behoeven dus geene verontschuldiging, wanneer wij ons bezig houden met de wijze waarop de Hollandsche Zuid Afrikaan zijne gedachten uitdrukt. Maar er is meer. Diezelfde Professor Max Muller leert ons dat, wanneer men van taal spreekt er eigenlijk geen onderscheid gemaakt kan worden tusschen groei of ontwikkeling en verval, zoodat men zeggen kan, dat de hoogst ontwikkelde Europeesche talen van den tegenwoordigen tijd eenvoudig door voortdurend verval uit eene rijke en volle oorspronkelijke taal zijn ontstaan' welke in overouden tijd door de voorouders der Europeesche volken, de Aziërs, gesproken werd. Nu gaat het niet aan, het Hollandsch Engelsch b. v. als een soort van model- of standaardtalen te beschouwen en op't Afrikaansch, dat als een eigenaardig vervallen tak van t Hollandsch aan te merken is, neêr te zien, wanneer men

weet dat het Hollandsch en Engelsch evenzeer vervallen vormen van den Germaanschen stam zijn, beide, maar vooral 't Engelsch door wrijving met de talen van vreemde veroveraars zóózeer afgesleten, dat het geene noemswaarde grammatische vormen heeft overgehouden. Niets is dan ook gemakkelijker dan een parallel te trekken tusschen Engelsch en Zuid-Afrikaansch Hollandsch. Is men daarom gerechtigd op het Engelsch als op een afgesleten-vormlooze taal neer te zien ! Waarlijk niet, want in diezelfde taal heeft de grootste dichter der wereld zijne verwonderlijke meesterstukken geschreven, waarin het heeral zich als het ware afspiegelt en het menschelijk gemoed met alle hartstochten die het bewegen in oneindige verscheidenheid zijne uitdrukking vindt ; en in die taal worden nog heden in 't Parlement, in kerken en gehoorzalen redevoeringen gehouden' die in kracht en gloed te vergelijken zijn met het beste, wat Athene en Rome in vroeger eeuwen hebben opgeleverd. En toch hadden die Grieksche en Romeinsche redenaars een prachtige vorvrijke taal tot hunne beschikking, de Engelsche slechts dat afgesleten van vormen ontdane Engelsch. Genoeg om te doen zien, dat men niet te voorzichtig zijn kan met eene taal enkel naar den rijkdom harer grammatische vormen te beoordeelen. 't Hoogste en diepste, wat het den mensch gegeven is uit te spreken, kan volkomen duidelijk, krachtig en schoon ook zonder die vormen worden geuit.

Twee dingen derhalve meen ik met deze redeneering reeds bewezen te hebben : 1ste 't Zuid Afrikaansch is van wetenschappelijk standpunt niet, verachtelijk, eenvoudig reeds omdat de wetenschap geene enkele menschelijke taal veracht, maar iedere uiting van menschelijke spraak hare aandacht even waardig keurt. 2de 't Zuid Afrikaansch is niet verachtelijk, omdat het de Hollandsche grammatische

vormen verwaarloost, want dit is nu eenmaal de wet van den taalgroei, dat de taal hoe langs zoo meer vervallen moet en zich van hare buigingsvormen en uitgangen ontdoen; terwijl ten andere dit verval geene afbreuk behoefte doet aan hare bruikbaarheid tot het uitdrukken der menschelijke gedachte.

Om een juist denkbeeld te krijgen, wat 't Afrikaansch eigenlijk is, zal 't best zijn, het met de Hollandsche moedertaal te vergelijken en te doen zien, hoe die wet van het klankverval, die de geschiedenis der taal beheerscht, hier gewerkt heeft. Vóór ik echter daartoe overga, wensch ik die wet zelve een weinig nader toe te lichten. Een beeld zal misschien het meest geschikt zijn om de zaak duidelijk te maken. De oudste oorspronkelijke vorm der Indo Europeesche talen kon vergeleken worden bij een prachtige plant waaruit aan alle kanten takken en loten uitschieten, die vol zijn van weelderige bladeren, bloemen en vruchten. Maar de mensch neemt die plant voor de behoeften van zijn dagelijksch leven in beslag en hoe langs zoo meer verdwijnen de vruchten en bloemen, het dichte gebladerte de loten en takken, en in den loop des tijds blijft er niets over dan een naakte stam, geschikt om tot alle praktische doeleinden gebruikt te worden, tot een wapen ter verdediging, tot een staf om op te steunen, maar niet langer door schoonen vorm het oog verrukkend.—Zulk een weelderige plant is de taal der Vedo's, de Heilige Boeken der Oude Indiërs, met haren rijkdom en volheid van vormen. Maar in den loop der eeuwen zien wij langzamerhand dien rijkdom afnemen, die volheid als 't ware inkrimpen. 't Grieksch, 't Latijn, 't Gothisch, 't Duitsch, zelfs mogen ons nog rijk in vormen schijnen, met het oud Indisch vergeleken, zijn zij reeds verarmd en 't Hollandsch is al weder armer dan 't Duitsch, ter-

wijl 't Engelsch, wat Grammaticische vormen betreft, een beeld van naakte armoede mag genoemd worden. Men ziet het, grammatisch verval is de wet, welke de ontwikkeling der taal beheerscht, waaraan alle talen onderworpen zijn. En 't Zuid Afrikaansch Hollandsch heeft niet anders gedaan dan die wet volgen en is, daar niet, zooals in het moederland, allerlei invloeden van gezag, geene letterkunde, geen schrijftaal, geen schoolmeesters, geen overwegingen van schoonheid of fatsoen tegenhielden, maar alleen gemak en bruikbaarheid in aanmerking werden genomen, met oneindig grootere snelheid de helling afgehoopen en met de grootste stoutmoedigheid verminkt, besnoeid en voor 't dagelijksch gebruik pasklaar gemaakt. Al wat de vrije beweging hinderde, al wat den volslagen ongeleerde te geleerd voorkwam, waarvan het doel of het nut niet langer begrepen werd, werd verwijderd, verwaarloosd, verworpen, niet met bewustheid, maar langzamerhand, als van zelve, onbewust. Evenals de Afrikaansche boer, met den ouden Diogenes wedijverend, in zijn huiselijk levenscheen te willen toonen, met hoe weinig een mensch toe kan, zoo deed hij het ook in zijne taal, ten minste in zijne grammatica en zóó werd het Zuid-Afrikaansch de taal, welke het op dit oogenblik is.

Maar het is niet voldoende dit te beweren, het moet ook bewezen worden; en het kan dit gemakkelijk door eene vergelijking der beide talen. Staat mij daarom toe een paar grepen te doen. 't Hollandsch zooals het hier gesproken wordt met het in Holland gesprokene te vergelijken, dan zal het duidelijk worden, hoe 't eerste een zeer vereenvoudigde vorm van 't laatste is. Bij voorbaat versoeke ik verschooning van mijne hoorders en vooral van mijne hoorderessen, indien ik daarbij een enkele maal een schoolsche term moet gebruiken; maar dat

komt er van, wanneer men een schoolmeester eene lezing laat houden !

Nemen wij dan vooreerst het Grammaticsch geslacht der woorden : In 't Hollandsch bestaat nog de onderscheiding van geslacht ook bij levenlooze voorwerpen, uitgedrukt door 't gebruik van een verschillend lidwoord en een verschillenden verbuigingsvorm. De opvatting, die tot dat verschil van geslacht geleid heeft, is lang uit het bewustzijn verdwenen ; toch houdt het Hollandsch, evenals het Duitsch, nog daaraan vast en spreekt b. v. van : *den* tuin, maar van *het* huis, terwijl *de* kamer vrouwelijk is ; zoo ook *de* stad, maar *het* dorp. Dat fijne verschil werd den van de schooltucht in 't moederland ontslagen Kaapschen kolonist weldra te lastig en hij zeide : *die* huis, even goed als : *die* tuin, *die* kamer ; *die* dorp zoowel als *die* stad, ziedaar reeds dadelijk een groot vereenvoudiging, die dan ook zóó voor de hand ligt dat het Engelsch die met het Afrikaansch gemeen heeft ; alle woorden één geslacht en één lidwoord ; geene onderscheidingen meer die toch onbegrepen blijven. Natuurlijk is daardoor de plasticiteit en rijkdom verminderd ; daarentegen is de gemakkelijkerheid, de eenvoud, derhalve de bruikbaarheid der taal voor den gemeenen man toegenomen, en dat was immers het doel, dat onbewust werd nagestreefd ? Ik behoef nauwelijks te zeggen, dat de weinige overblijfselen van buiging der naamwoorden die in 't Hollandsch nog bestonden, geheel verdwijnen, gelijk zij ook in 't Engelsch verdwenen zijn ; dat dus vormen als : *des* mans, *den* manne, *der* vrouw, enz geregeld vervangen worden door : *van* die man, *an* die man of liever nog *voor* die man, (welk *voor* menigmaal ook daar gebruikt wordt, waar het volstrekt niet te pas komt.) De verdwijning der verbuiging is dus de tweede vereenvoudiging. Zelfde gevolg : De taal wordt gemakkelijker in 't ge-

meene gebruik ; minder schoon voor den dichter of den redenaar.

Hetzelfde stelsel, dat wy by de behandeling van het naamwoord opmerkten, vinden wij ook op het werkwoord toegepast. Dáár vooral is in 't Hollandsch nog een lastige rijkdom en verscheidenheid van vormen ; 't Afrikaansch kan zich daarmede niet langer ophouden en zal eens toonen, hoe goed men daarbuiten kan.

Hoe lastig, onregelmatig is b. v. 't Holland-sche : ik *ben*, hij *is*, wij *zijn*, gij *zijt*, zij *zijn* : hoe eenvoudig en regelmatig daarentegen datzelfde werkwoord in Afrikaansch waar het aldus luidt : ik is, jy is, hy is, ons is, julle is, hulle is.

Maar bij die hervorming blijft het niet. Eén tijd van 't Hollandsche werkwoord (de onvolm. verlt.) verdwijnt geheel en daarmede is verbazend veel gewonnen : want juist in de vorming van dien tijd lag één der grootste moeilijkheden van het moeilijke Hollandsch.

Nu heeft men gelukkig niets meer te maken met vreemde vormen als : ik bracht van breng, ik zag van zie, ik zocht van zoek, ik deed van doe, ik sloeg van sla ; men zegt eenvoudig : ik het gebreng, ik het gezoek, ik het gedaan, ik het gesien, ik het geslaan, enz.

Volkomen consequent, bemoeit het Afrikaansch zich ook niet met een derde moeilijkheid in 't Hollandsch, de verschillende uitgangen der Deelwoorden op *d* of *t* en op *en*, naar mate 't werkwoord zwak of sterk verbogen wordt ; het laat zich met zwakke of sterke verbuiging hoe genaamd niet in en heeft dus ook met die *d* of *en* niets te maken ; het laat beide eenvoudig weg en zegt : ik het *geleer* voor : geleerd ; hij het *gekrij* voor *gekregen*. Verwonderlijke vereenvoudiging ! Een vorm en wel de eenvoudigste van 't geheele werkwoord, is voldoende voor alle wijzen, tijden, getallen en personen, b. v. tegenw. tijd, enkelv. ik denk, meerv. ons

denk, verl. tijd: ik het gedenk, toek. t. ik zal denk, enz.

't Behaalde voordeel springt alweer in 't oog zonder dat ik er nader op behoef te wijzen. Zoo 't ons Hollanders al eenigzins barbaarsch klinkt, wat doet het er toe en welk recht hebben wij eigenlijk om aan de Afrikaansche taal *onzen* maatstaf aan te leggen en *onze* wetten voor te schrijven? Zoolang zij voor Hollandsch wil doorgaan, dan voorzeker hebben wij dat recht; maar wanneer zij nu eens geen Hollandsch wil zijn, maar Afrikaansch? Dan zal ons niet anders overblijven, dan ons, zoo noodig onder protest, terug te trekken, met de verklaring, dat wij onze taal schooner vinden, iets wat de Afrikaander ons mogelijk wel zal willen toegeven, zich troostende met de gedachte, dat alle dingen twee zijden hebben en dat de zijne wel zoo gemakkelijk is.

Maar—om, na deze bespiegeling, tot ons onderwerp terug te keeren—niet alleen in de vormen van verbuiging en vervoeging wordt alles vereenvoudigd, alle moeilijkheid vermeden of weggenomen; ook in de uitspraak, waar die eenigzins moeilijk of hard scheen, werd de aanstootelijke letter verzacht of verwijderd.

Zóó met de voor de meeste buitelanders moeilijk uit te spreken g klank, die aan 't eind, zoowel als in 't midden der woorden verdwijnt, alléén bij 't begin behouden wordt. Daarom wordt 't Hollandsche wagen hier: wa; dragen, dra; krijgen, krij; zeggen zê; negen ne'en. Zoo wordt de ch, de harde keelklank, evenals in 't Friesche dialekt, achter de s als *h* uitgesproken; schoon wordt skoon, schip skip, schrijven skrijwe; verschrikkelijk, verskrickelijk. Zoo wordt ook de zachte v tusschen twee klinkers niet meer gehoord; of tot u verzacht, overal wordt oorals, daarboven daarboo; schrijven, gelijk wij reeds zagen, skrywe. Zoo hooren wij dus 't Hollandsche *morgen avond*